

Riksdagens protokoll 1998/99:51

Fredagen den 5 februari

Protokoll
1998/99:51

Kl. 09.00 – 09.17

1 § Anmälan om fördröjt svar på interpellation

Till riksdagen hade inkommit följande skrivelse:

Interpellation 1998/99:111

Till riksdagen

Interpellation 1998/99:111 av Anne Ludvigsson (s) om problem för invandrare utan svenskt medborgarskap.

Interpellationen kommer att besvaras fredagen den 12 februari 1999.

Skälet till dröjsmålet är att interpellationen har överlämnats av Kulturdepartementet till Utrikesdepartementet samt utrikes resor.

Stockholm den 3 februari 1999

Pierre Schori

2 § Svar på interpellation 1998/99:89 om sekretess gällande abort på minderåriga

Svar på interpellation

Anf. 1 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Herr talman! Ragnwi Marcelind har bl.a. frågat mig vad jag avser att göra för att ungdomar, i ett samhälle där alltfler skolsköterskor och kuratorer dras in, skall kunna få den hjälp och det stöd som behövs i en så dramatisk utvecklingsperiod som tonåren innebär.

Bakgrunden till interpellationen är ett fall där en tolvårig flicka gjort två aborter utan föräldrarnas vetskap.

I Socialstyrelsens allmänna råd från 1989 behandlas inte frågan särskilt om hur man skall hantera sekretess när det gäller minderåriga som vill göra abort.

De allmänna råden är för närvarande under omarbetande. I den nya versionen kommer stort utrymme att ägnas åt hur hälso- och sjukvårdspersonalen skall hantera sekretessen när minderåriga vill göra abort. Dessa allmänna råd beräknas utkomma någon gång under våren 1999. Det är därför för tidigt att i dag säga något om hur råden kommer att vara formulerade på den här punkten.

Huvudbestämmelserna om sekretess inom den allmänna hälso- och sjukvården finns i 7 kap. 1 § första stycket sekretesslagen (1980:100). Sekretess gäller inom hälso- och sjukvården för uppgift om en enskilds

hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon honom närstående lider men.

I vissa lägen kan en sekretesskyddad uppgift rörande en patient lämnas ut utan att något samtycke från patienten behöver efterfrågas eller övervägas. Detta gäller t.ex. om en förälder som är vårdnadshavare för sitt underåriga barn begär uppgifter om barnet. Barnet kan dock långt före sin myndighetsålder ha nått sådan mognad att det självt bör kunna råda över uppgifter som finns i hälso- och sjukvården om sig själv och därmed också hindra att sådana uppgifter lämnas ut till föräldern. Hur man skall handla måste därför vara en avvägning i det enskilda fallet. Om det kan antas att den underårige lider betydande men om uppgiften röjs för vårdnadshavaren gäller sekretess även mot denne oavsett barnets ålder. Detta gäller i det fall då det finns speciella skäl som tyder på att uppgiften kan komma att missbrukas av vårdnadshavaren.

Tonårsperioden är, precis som Ragnwi Marcelind påpekar, en dramatisk utvecklingsperiod. Många ungdomar behöver därför mycket hjälp och stöd från både föräldrar och andra vuxna.

Skolans elevvård möter så gott som samtliga barn och ungdomar. Skolans elevvård utgör därmed en viktig resurs i arbetet med att stödja barn och ungdomar. Det har från flera olika håll påtalats att skolans resurser för och tillgång till elevvårdande personal har minskat. Regeringen tillkallade våren 1998 en särskild utredare (dir. 1998:59) med uppgift att kartlägga elevvårdens och skolhälsovårdens verksamhet och funktion samt överväga lämpliga åtgärder i syfte att höja verksamhetens kvalitet och effektivitet. I uppdraget ligger även att presentera förslag till hur barn och ungdomar skall kunna få bättre stöd i skolan. Uppdraget skall vara slutfört senast den 15 december 1999.

En annan viktig resurs när det gäller att ge stöd till ungdomar är ungdomsmottagningarnas verksamhet. Ungdomsmottagningarna är ett bra exempel på en verksamhet som vuxit fram ur ungdomarnas egna behov, och mottagningarna drivs med ett uttalat barn- och ungdomsperspektiv. Ungdomsmottagningarna har som mål att förebygga fysisk och psykisk ohälsa. Så gott som samtliga mottagningar har tillgång till kurator, och många har tillgång till psykolog. Det är främst flickor som söker till mottagningarna, och pojkarnas andel av de besökande utgör endast ca 20 %. Regeringen har gett Socialstyrelsen i uppdrag att se över ungdomsmottagningarnas förebyggande verksamhet och då särskilt pojkarnas möjlighet till råd och stöd. Uppdraget skall redovisas senast den 31 december 1999.

Anf. 2 RAGNWI MARCELIND (kd):

Herr talman! Först vill jag tacka socialministern för svaret på min interpellation, även om jag inte tycker att jag helt fick mina frågor besvarade. Frågeställningarna väcktes hos mig i samband med en rad artiklar i bl.a. Dagens Nyheter och Expressen. Det handlade om den elvaåriga flickan som gjort två aborter under ett halvårs tid, utan att ha något stöd hemma eftersom mamman inte visste om något.

Det kan självklart vara så att det fanns starka skäl till att flickan inte vågade tala med sin mamma, men min fråga kvarstår: Hur skall en ung flicka, på elva år, anses vara mogen nog att hantera en så dramatisk upp-

levelse? Hon har inget stöd hemma därför att hon inte vågar prata med sina föräldrar, och hon har lite stöd i skolan därför att där uppenbart inte finns tillräckligt med resurser.

I Socialstyrelsens allmänna råd har det inte varit tillräckligt tydligt hur sekretessen och föräldrars inkoppling skall gå till. Nu arbetar Socialstyrelsen med de nya allmänna råden, precis som ministern skriver i sitt svar. I samband med detta anser jag att det är viktigt att se över åldersgränserna. Enligt min mening vore det rimligt att åldersgränsen jämfördes med den åldersgräns som i dag finns för sexuellt umgänge, alltså 15 år. Min fråga till statsrådet är om detta har diskuterats i samband med omarbetandet av de allmänna råden.

Enligt svensk lagstiftning anses man i dag inte vara tillräckligt mogen för att ha samlag före 15 års ålder. Män kan dömas till fängelse för sexuellt umgänge med minderårig. Samtidigt anses man vara fullt mogen att hantera en abort och den psykiska påfrestning detta innebär utan att föräldrar eller vårdnadshavare blir inkopplade.

Socialministern skriver i sitt svar att i vissa fall kan sekretesskyddad uppgift lämnas utan samtycke från patienten. Detta gäller om en vårdnadshavare/förälder begär uppgifter. I detta sammanhang är det en väl långsökt tanke. Ett barn eller en ung tjej som har blivit med barn och som inte vågar informera sina föräldrar gör väl förmodligen allt för att dölja sin situation, varmed föräldrarna knappast kan ana sig till vad som står på och därmed inte heller begär in uppgifter.

Ministern skriver i svaret: "Barnet kan dock långt före sin myndighetsålder ha nått sådan mognad att det självt bör kunna råda över uppgifter som finns i hälso- och sjukvården om sig själv och därmed också hindra att sådana uppgifter lämnas ut till föräldern." Då blir min fråga till statsrådet: Bygger sekretesslagen på åldersgräns eller mognadskriterier? Vem skall i så fall avgöra när mognad har uppnåtts?

Avslutningsvis kan jag bara konstatera att det är en rad utredningar på gång då det gäller resurser till stöd för unga i skolan. Det är mycket positivt, och jag är övertygad om att dessa utredningar kommer att visa det vi alla redan vet, dvs. att elevvård och skolhälsovård i den svenska skolan i dag inte räcker till. Det behövs stora insatser för att möta alla de behov som finns hos våra svenska skolbarn. Min sista fråga är: Är socialministern överens med mig om att skolan behöver mer resurser inom områdena elevvård och skolhälsovård?

Anf. 3 Socialminister LARS ENGQVIST (s):

Herr talman! Problemet med den debatt som Ragnwi Marcelind vill föra är att det handlar om ett enskilt ärende, som är prövat av justitieombudsmannen. Justitieombudsmannen har gått igenom fallet, grundat på de yttranden som kommit från berörda kommunala instanser och också yttrande från Socialstyrelsen. Justitieombudsmannen kritiserar handläggningen på två områden. Det ena är att man kritiserar skolan och därmed också skolsköterskan för att inte ha informerat socialtjänsten. Man kritiserar dessutom skolsköterskan för att inte tillräckligt ha övervägt möjligheten att informera föräldrarna.

Så gick det till i det enskilda fallet, och det tänker jag inte kommentera vidare. Det är alltså prövat av justitieombudsmannen.

Prot. 1998/99:51
5 februari

Svar på interpellation

Den principiella frågan är en annan, nämligen vilken respekt vi skall ge den enskilda kvinnan som söker abort. Abortlagstiftningen utgår från kvinnans eget beslut. Det gäller också kvinnor som är under 18 år.

Jag vill fråga Ragnwi Marcelind: Är det en rimlig princip att kvinnan själv bestämmer och i så fall från vilken ålder?

I abortlagstiftningen finns ingen åldersgräns satt. Däremot finns det en rad andra lagstiftningar som handlar om hänsyn till minderåriga och informationsskyldighet gentemot föräldern.

Den grundläggande principen är att vårdnadshavaren skall ha all information. Men det finns faktiskt allvarliga skäl för undantag. Information till en vårdnadshavare kan vara till allvarligt men för den berörda patienten – i det här fallet kvinnan. Detta är den svåra avvägningen. Man kan inte fastställa en absolut gräns för i vilket ögonblick man skall informera vårdnadshavaren om det faktiskt föreligger risk för allvarliga men.

De allmänna råden kommer nu att utredas ytterligare av Socialstyrelsen. Man överväger att också mer precist ange när man tycker att det finns en övervägande skyldighet att informera vårdnadshavaren, men det är komplicerat.

Jag skulle vilja fråga Ragnwi Marcelind följande: Skall det finnas en skyldighet att informera vårdnadshavaren om en kvinna är 14 ½ år och det finns en allvarlig risk för att hon skulle lida men av detta?

Anf. 4 RAGNWI MARCELIND (kd):

Herr talman! Socialministern vet mycket väl att det finns nedtecknat i de allmänna råden redan i dag att man om det finns särskilda skäl skall ta hänsyn till att flickan inte vill att föräldrarna skall få information. Det kommer säkerligen att finnas kvar i de nya allmänna råden.

Jag tycker självklart, precis som socialministern och alla i denna riksdag, att det är kvinnans sak att själv besluta om abort. Min fråga gäller om en elvaårig flicka är mogen nog att hantera allt som följer med att genomgå en abort. Vad jag är ute efter är att hon skall få ett stöd så att hon inte skall behöva känna sig ensam i den här situationen.

Jag tycker att åldersgränsen är en viktig princip, som naturligtvis kan frångås när det finns särskilda skäl. Vi vet också att det finns många unga invandrarflickor som säger att de går hem till sina föräldrar med risk för sina liv. Det har jag stor respekt för.

Det är principen som jag tycker är viktig. Jag tycker att den är viktig utifrån att vi i andra avseenden, i en annan lagstiftning, kan säga att man inte är mogen för sexuellt umgänge i en viss ålder. Sker det kan en man dömas för brott. För mig krockar detta lite grann. Det var de tankarna som väcktes i samband med artikeln, som vi inte behöver gå in på ytterligare. Vi vet att den har blivit granskad.

Det är väldigt viktigt att de lagar man stiftar är så tydliga att varken sjukhuspersonal, skolsköterska, skolpsykolog eller socialnämnd behöver känna sig tveksamma. Det är en komplicerad situation, men jag tror att vi kan göra det bättre och lättare. Det absolut viktigaste av allt är att den unga flickan får så mycket stöd som möjligt. Som mamma kan jag känna att min elvaåriga dotter inte skall behöva genomgå någonting sådant ensam. Jag vill finnas med som stöd och som tröst.

Herr talman! Först vill jag göra ett viktigt klarläggande. Någon ändring av åldersgränsen för frivilligt sexuellt umgänge är inte aktuell. Det förs inga sådana diskussioner. 1998 års sexualbrottskommitté gör för närvarande en översyn av lagstiftningen kring sexualbrott. När direktiven till denna kommitté skrevs prövades inte frågan om att göra en översyn av åldersgränsen för frivilligt sexuellt umgänge. Åldersgränsen 15 år gäller.

Svar på interpellation

Det är naturligtvis inte rimligt om detta samtidigt innebär att man automatiskt skall informera föräldrarna till flickor som blir gravida före 15 års ålder. Det måste bli en individuell prövning med utgångspunkt i bedömningen av huruvida en sådan information skulle vara till skada.

Vi är säkert överens om detta alldeles grundläggande att det inte är sannolikt att en elvaårig flicka – tolv år när hon får sin andra graviditet – är mogen att pröva detta. Det visar sig också att bedömningen av vad som är allvarligt men måste göras mycket djupt. Man måste allvarligt pröva vilka risker hon i så fall skulle utsättas för. Det räcker inte med att en elvaårig flicka själv säger att man inte skall berätta det för mamman. Det är ju så – där är vi säkert överens – att den informationen kan vara obehaglig och leda till omedelbara obehag, men det är kanske obehag som flickan faktiskt får stå ut med. Det räcker inte som motiv för att undvika att informera vårdnadshavaren, vilket också JO påpekar i detta särskilda fall.

Vi är överens om att elvaåriga barn sannolikt inte är så mogna att de själva kan fatta beslutet. De behöver mycket stöd, och det är sannolika skäl för att man då också skall informera vårdnadshavaren. Så tror jag att de nya riktlinjerna från Socialstyrelsen kommer att formas.

Den andra frågan som Ragnwi Marcelind tar upp handlar om resurser både i skolan och socialtjänsten för att stödja unga flickor som gör abort. Där är vi alldeles överens. Nu finns det ett antal utredningar som skall pröva frågorna hur vi kan ge ett ökat stöd och vilka resurser som behövs för att vi skall kunna ge ett fullgott stöd framöver.

Anf. 6 RAGNWI MARCELIND (kd):

Herr talman! Det sista som socialministern sade gjorde mig trygg. Det var precis det som jag egentligen var ute efter. Det är så lätt att sådana här debatter hamnar i något slags politiskt ställningstagande. Vad det handlar om är just om man kan kräva att en elvaåring är så mogen att hon kan avgöra om mamma och pappa skall få reda på att hon är gravid. Detta måste man naturligtvis ta hänsyn till i det särskilda fallet.

När nu Socialstyrelsen utreder de allmänna råden har man diskuterat en åldersgräns som ligger någonstans mellan 13 och 15 år. Jag tycker att det skulle ha varit väldigt radikalt och bra om man hade en liknande lagstiftning – 15 år i båda fallen. Sedan fick man ta särskild hänsyn i särskilda fall.

När det gäller resurser är vi också rörande överens. Jag kommer att följa frågan därför att jag har stött på en del andra fall på den plats som jag kommer ifrån. Jag tycker att det är oerhört viktigt att unga flickor får stöd i en tid då vi också upplever att flickor i skolan utsätts för en större press. De utsätts för en press när de blir sexuellt mobbade. Det ställs krav på en mognad som de egentligen inte har. Därför behöver unga flickor

stöd. Det tror jag att vi skall kunna arbeta för tillsammans, socialministern. Tack för svaret.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Anmälan om inkommen faktapromemoria om förslag från Europeiska kommissionen

Förste vice talmannen anmälde att följande faktapromemoria om förslag från Europeiska kommissionen inkommit och delats ut till kammarens ledamöter:

Förslag till rådets förordning (EG) om frivilligt deltagande för organisationer i gemenskapens miljöstyrnings- och miljörevisionsförordning
KOM (98) 622

4 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Motioner
1998/99:Ju14 och Ju11–Ju13 till justitieutskottet

5 § Bordläggning

Anmälades och bordlades
Konstitutionsutskottets betänkande
1998/99:KU9 Sekretess för vissa uppgifter hos uppdragsmyndigheter

Miljö- och jordbruksutskottets betänkande
1998/99:MJU8 Ändring i miljöbalken

Konstitutionsutskottets betänkande
1998/99:KU17 Vallagsfrågor

Justitieutskottets betänkanden
1998/99:JuU10 Hemlig teleavlyssning, m.m.
1998/99:JuU11 Ett nytt offentligt rättsinformationssystem

Lagutskottets betänkanden
1998/99:LU6 Vissa ändringar i marknadsföringslagen, m.m.
1998/99:LU7 Franchising
1998/99:LU8 Upphovsrätt till musikaliska verk
1998/99:LU9 Vissa fastighetsrättsliga frågor, m.m.

Anmäldes att följande interpellationer framställdes

den 4 februari

1998/99:150 av *Helena Bargholtz* (fp) till justitieministern
Polisresurserna i Stockholms län
1998/99:151 av *Ulf Nilsson* (fp) till statsrådet Ingegerd Wärnersson
Utvärdering av betyg
1998/99:152 av *Inga Berggren* (m) till socialministern
Livsmedel med hälsosamma effekter

Interpellationerna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 9 februari.

7 § Anmälan om frågor för skriftliga svar

Anmäldes att följande frågor för skriftliga svar framställdes

den 4 februari

1998/99:322 av *Maggi Mikaelsson* (v) till jordbruksministern
Icke renskötande samers rätt
1998/99:323 av *Johan Lönnroth* (v) till näringsministern
Försäljningen av Volvo
1998/99:324 av *Åke Sandström* (c) till näringsministern
Trafikansvaret för Holmön
1998/99:325 av *Barbro Westerholm* (fp) till justitieministern
Homosexuella partners rättigheter vid EU-anställning
1998/99:326 av *Dan Kihlström* (kd) till utbildningsministern
Männen och kunskapslyftet
1998/99:327 av *Ola Karlsson* (m) till statsrådet Leif Pagrotsky
Export av minröjare

Frågorna redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll tisdagen den 9 februari.

8 § Anmälan om skriftliga svar på frågor

Anmäldes att skriftliga svar på följande frågor inkommit

den 4 februari

1998/99:291 av *Ewa Larsson* (mp) till vice statsminister Lena Hjelm-Wallén
Folkomröstning om EMU

1998/99:294 av *Christel Anderberg* (m) till justitieministern
Sexuellt ofredande

1998/99:298 av *Johan Pehrson* (fp) till justitieministern
Vittnesstöd

Svaren redovisas i bilaga som fogats till riksdagens snabbprotokoll
tisdagen den 9 februari.

9 § Kammaren åtskildes kl. 9.17.

Förhandlingarna leddes av förste vice talmannen.

Vid protokollet

ANNALENA HANELL CARPELAN

/Barbro Nordström

1 § Anmälan om fördröjt svar på interpellation	1
2 § Svar på interpellation 1998/99:89 om sekretess gällande abort på minderåriga.....	1
Anf. 1 Socialminister LARS ENGQVIST (s).....	1
Anf. 2 RAGNWI MARCELIND (kd)	2
Anf. 3 Socialminister LARS ENGQVIST (s).....	3
Anf. 4 RAGNWI MARCELIND (kd)	4
Anf. 5 Socialminister LARS ENGQVIST (s).....	5
Anf. 6 RAGNWI MARCELIND (kd)	5
3 § Anmälan om inkommen faktapromemoria om förslag från Europeiska kommissionen	6
4 § Hänvisning av ärenden till utskott	6
5 § Bordläggning.....	6
6 § Anmälan om interpellationer.....	7
7 § Anmälan om frågor för skriftliga svar.....	7
8 § Anmälan om skriftliga svar på frågor	7
9 § Kammaren åtskildes kl. 9.17.....	8